

1.10.2025

EOAK/2971/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Piatta Skottman-Kivelä

ALAIKÄISTEN VANKIEN OPETUS JA KOULUTUS

1 ASIA JA SEN SELVITTÄMISEKSI AIEMMIN TEHDYT TOIMENPITEET

1.1 Lähtökohtia

Oikeusasiamiehen tulee perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamies on YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) mukainen kansallinen valvontaelin, jonka tehtävänä on tehdä tarkastuskäyntejä paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä henkilöitä.

Lapsen oikeuksien laillisuusvalvonta on yksi oikeusasiamiehen toiminnan painopistealueista. Tehtävästä säädetään nimenomaisesti laissa valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen välisestä tehtävien jaosta.

Alaikäiset tutkintavangit ja vankeusrangaistusta suorittavat lapset ovat erittäin haavoittuvassa asemassa oleva lapsiryhmä. Vankiloissa olevien lasten yhdenvertainen oikeus maksuttomaan perusopetukseen tulee turvata ja oppivelvollisuuden suorittaminen vankilassa mahdollistaa.

1.2 Asian käsittelyn ensimmäinen vaihe

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa päätettiin vuonna 2022 selvittää eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla **omasta aloitteesta** alaikäisten vankien ja eräiden huostassa olevien lasten mahdollisuuksia koulunkäyntiin ja opiskeluun. **Päätöksessäni 20.5.2024** ([EOAK/4947/2022](#)) toin siitä tarkemmin ilmenevällä tavalla ja perustein esille huoleni puutteista alaikäisten vankien opetuksen ja koulutuksen järjestämisessä sekä heidän yhdenvertaisten oikeuksiensa turvaamisessa.

Asiassa saadussa selvityksessä todettiin yleisesti puutteita perusopetuksen järjestämisessä vankiloissa. Lukiokoulutuksen saavutettavuus oli rajallista ja ammatillisessa koulutuksessa ilmeni puutteita useilla eri osa-alueilla. Vaikutelmaksi tuli, ettei alaikäisten vankien perusopetus ja toisen asteen opintojen edistäminen tutkintavankeus- ja vankeusaikana toteudu lain ja lasten edun edellyttämällä tavalla. Lähiopetuksen määrä, mukaan lukien perusopetus, saattoi olla hyvin vähäinen, samalla kun itsenäinen opiskelu aiheutti nuorille haasteita.

Pidin välttämättömänä, että opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) ohjaa koulutuksen järjestäjiä lainsäädännön soveltamisessa niin, että alaikäisten vankien ja rajoitustoimenpiteiden kohteena olevien sijoitettujen lasten oppivelvollisuuden suorittaminen ja sivistykselliset oikeudet tulevat turvatuiksi. Pyysin ministeriötä ilmoittamaan, mihin toimenpiteisiin päätökseni oli antanut aihetta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön toimenpideilmoituksen (18.12.2024) mukaan ministeriön lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen osasto oli [kirjeellä](#)¹ ohjeistanut toisen asteen koulutuksen järjestäjiä kehottaen niitä kiinnittämään erityistä huomiota lainsäädäntöön perustuvaan velvollisuuteen huolehtia koulutuksen järjestämisessä erityisesti alaikäisten vankien ja rajoitustoimenpiteiden kohteena olevien sijoitettujen lasten oppivelvollisuuden suorittamisesta ja sivistyksellisten oikeuksien turvaamisesta.

Kirjeessä on todettu tämän velvollisuuden koskevan kaikkia lukiokoulutuksen järjestämisluvan ja ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestämisluvan omaavia toimijoita. Alaikäisten vankien osalta tehtävästä huolehtiminen ammatillisessa koulutuksessa ei edellytä myöskään erillistä tehtävää ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestämisluvassa.

Ministeriön mukaan se oli kirjeen perusteella informaatio-ohjannut vankilakoulutuksen valtakunnalliseen webinaariin (20.11.2024) osallistuneita vankilaopetusta järjestäviä toisen asteen koulutuksen järjestäjiä. Rikosseuraamuslaitos (Rise) oli jakanut kirjettä tiedoksi myös vankiloille.

---

¹ Ks. <https://okm.fi/ohjeita-ammattillisen-koulutuksen-jarjestajille>

Edelleen toimenpideilmoituksen mukaan OKM ja oikeusministeriö ovat asettaneet **ajalle 1.1.2025–31.12.2025 yhteistyöryhmän**, jossa on edustus myös Rikosseuraamuslaitoksesta ja Opetushallituksesta (OPH). Yhteistyöryhmän tehtävänä on vankilaopetuksena järjestettävän toisen asteen koulutuksen kehittäminen huomioiden koulutusjärjestelmässä tapahtuneet muutokset, mm. tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA) sekä oppivelvollisuuden laajentuminen.

OKM:n mukaan asettamiskirjeessä todetaan, että vankilaopetuksessa on huolehdittava erityisesti alaikäisten tutkintavankeudessa olevien ja vankeusrangaistusta suorittavien lasten ja nuorten opetuksesta ja koulutuksesta. Työryhmän tehtävänä on:

1. Kehittää vankilaopetuksena järjestettävää toisen asteen koulutusta.
2. Selvittää lukiokoulutuksen nykytilaa ja järjestämisedellytyksiä vankilaopetuksena.
3. Arvioida aikuisten perusopetuksen järjestämistarpeita ja -edellytyksiä vankilaopetuksena.
4. Päivittää ja täydentää vuonna 2019 laaditut linjaukset ja periaatteet vankilaopetuksena järjestettävien ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen toteuttamiseksi ja täydentää linjauksia myös aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen osalta.
5. Selvittää oppivelvollisuusikäisten, erityisesti alaikäisten tutkintavankien ja vankeusrangaistusta suorittavien lasten ja nuorten opetuksen ja koulutuksen järjestämisen tilannetta vankilaopetuksena.
6. Selvittää tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUVA) järjestämistarpeet ja -edellytykset vankilaopetuksena.
7. Antaa suosituksia yhteistyömuotojen kehittämisestä eri koulutusasteiden ja -muotojen välillä.

1.3 Jatkoselvittämisen tarpeellisuus

Ottaen huomioon asian merkityksellisyys sekä yhteiskunnallisesti että erityisesti lasten oikeuksien toteutumisen kannalta päätin edelleen selvittää **omasta aloitteestani** (tämä asia EOAK/2971/2024), miten alaikäisten vankien opetus ja koulutus oli järjestetty ja turvattu Helsingin ja Vantaan vankiloissa.² Tässä tarkoituksessa pyysin selvityksen (ks. jäljempänä kohta 3) Vantaan kaupungin kasvatuksen ja oppimisen toimialalta (jälj. myös Vantaa, kaupunki) sekä Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta (jälj. myös Helsinki, kaupunki).

² Vantaan vankilaan sijoitetaan alaikäisiä tutkintavankeja, Helsingin vankilassa on sekä alaikäisiä tutkintavankeja että vankeusvankeja.

Asiaa on selvitetty myös **tarkastuksilla**: tarkastuskäynnilläni Vantaan kasvatuksen ja oppimisen toimialalla 16.4.2024, EOAK/886/2024, sekä määräämilläni tarkastuksilla Vantaan vankilassa 22.4.2024, EOAK/1492/2024, ja Helsingin vankilan alaikäisten vankien ja tutkintavankien osastoilla 9.9.2024, EOAK/4527/2024 (ks. jäljempänä kohta 2). Vankilatarkastuksille osallistui oikeusasiamiehen kansliasta sekä rikosseuraamusalan asioiden että opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan asioiden esittelijöitä.

Todettakoon myös, että kanteluasiassa EOAK/2168/2023 pyysin Rikosseuraamuslaitosta ilmoittamaan vankien lukiokoulutuksen kehittämisen etenemisestä ja mahdollisesta tietotekniikan käytön helpottumisesta. Saamassani toimenpideilmoituksessa (30.9.2024) muun ohella kuvattiin haasteita vankilaopinnoissa tarvittavan tietotekniikan ja vankilaturvallisuuden vaatimusten yhteensovittamisessa.

2 TARKASTUSTEN KESKEISET HAVAINNOT

Vantaan vankilan tarkastuksella [EOAK/1492/2024](#)³ ilmeni muun muassa, että oppitunteja oli vain 1–2 tuntia viikossa alaikäisille vangeille. Tutkintavankeusajat olivat joidenkin lasten kohdalla hyvin pitkiä, mikä edelleen heikensi nuorten mahdollisuuksia saada opetusta.

Vankilatarkastuksella saatujen tietojen mukaan perusopetusta alaikäisille vangeille järjesti vankilan sijaintikunta Vantaa. Perusopetuksen suorittaneille oppivelvollisille lapsille Live-säätiö järjesti tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen opintoja (koulutuksen osia) sekä siihen sisältyen ammatillisten koulutuksen yhteisten tutkinnon osien opintoja. Vantaan kasvatuksen ja toimialan tarkastuksella saatujen tietojen mukaan toimialalla oli vireillä toimenpiteitä Vantaan vankilan perusopetuksen järjestämiseksi.

Pyysin Vantaan vankilaa ja Uudenmaan rikosseuraamuskeskusta ilmoittamaan, mihin toimenpiteisiin huomioni ja kannanottoni tarkastuksesta olivat antaneet aihetta.

Saamani toimenpideilmoituksen (24.3.2025) mukaan alaikäisille oppivelvollisille tutkintavangeille annettavaa opetusta oli lisätty yhteistyössä Vantaan kaupungin kanssa ja vankilaan oli saatu opinto-ohjaaja. Alaikäisten toiminnot oli priorisoitu sulkutilojen osalta siten, että ne suljetaan viimeiseksi ja kouluopetus mahdollistetaan viimeiseen asti.

Helsingin vankilassa alaikäisten vankien ja tutkintavankien osalta tehdyllä tarkastuksella [EOAK/4527/2024](#)⁴ saatujen tietojen perusteella totesin muun ohella seuraavaa:

³ Ks. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1492/2024>, erityisesti alk. s. 9: 2.1.4 Alaikäisten vankien tilanne.

⁴ Ks. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4527/2024>, erityisesti alk. s. 4: 3 Oppivelvollisuuden suorittaminen.

Vankilassa koettiin yhteistyön lasten perusopetuksen osalta sujuvan hyvin järjestämisvastuussa olevan Helsingin kaupungin kanssa. Käytännössä oppilaskohtaisella viikoittaisella tuntimäärällä opetusta ei ollut ilmeisesti mahdollista järjestää esimerkiksi tuntijakoasetuksen mukaan. Kulloinenkin vankimäärä vaikutti suoraan kunkin nuoren saamaan yksilöopetuksen määrään.

Niiden 17 vuotta täyttäneiden vankien, joiden perusopetus on vielä kesken, tilanne vaikutti tarkastushetkellä huolta herättävältä. Yksi tässä tilanteessa oleva nuori oli tarkastushetkellä täysin vailla opetusta. Pidän eduskunnan sivistysvaliokunnan (SiVM 7/2022 vp) tavoin välttämättömänä, että ohjauksen yhteydessä perusopetuksen järjestäjä harkitsee aina tapauskohtaisesti myös sitä, onko lasten perusopetuksessa jatkaminen oppivelvolliselle paras vaihtoehto ottaen huomioon oppilaan kokonaistilanne ja erityisen tuen tarve.

Alaikäisen vankien TUVU-koulutuksen opetusmäärä oli vähäinen eikä tarkastuksella ilmennyt, että vankilassa olisi mahdollisuutta ammatillisten tutkinnon osien suorittamiseen.

Myönteistä oli, että yli 17 vuotta täyttäneiden oppivelvollisten tilanne vaikutti kohentuneen tarkastuksen jälkeen. Vankilan helmikuussa 2025 toimittamien lisätietojen mukaan Helsingin kaupunki oli palkannut Konepajan lukioon erityisopettajan, jonka työaika oli osittain osoitettu vankien perusopetukseen 17 vuotta täyttäneiden osalta. Kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kanssa oli myös laadittu prosessikuvaus 17 vuotta täyttäneiden opetuksesta.

Helsingin rikosseuraamuskeskuksen tarkastuksen johdosta antaman toimenpideilmoituksen (2.6.2025) mukaan Helsingin vankilassa oli reagoitu tiettyihin tarkastuspöytäkirjassa esiin nostettuihin asioihin heti; muun muassa Helsingin kaupungin kanssa oli jatkettu aktiivista yhteistyötä, jotta alaikäisten oppivelvollisuuden suorittaminen onnistuisi mahdollisimman sujuvasti.

Alaikäisten vankien opetuksessa oli ollut haasteita erityisesti niiden kohdalla, jotka ovat täyttäneet 17 vuotta vankeuden aikana. Kaupungin kanssa oli käyty jatkuvaa keskustelua siitä, miten opetus saadaan järjestettyä tarkoituksenmukaisesti. Alaikäisten vankien vaihtuvuus on melko nopeatempoista; oppilaitos joutuu sopeutumaan jatkuvaan opiskelijoiden vaihtumiseen samalla, kun osaston toimintojen tulee olla mahdollisimman tehokkaita opiskelijoiden erilaisista aikatauluista huolimatta.

Rikosseuraamuslaitoksen (Rise) operatiivisen toiminnan vastuualueen toimenpideilmoituksen (26.5.2025) mukaan Helsingin vankila oli ”todella kovin työskennellyt alaikäisten vankien opetusasioiden eteen” pyrkien toteuttamaan yksilöllisten tarpeiden mukaiset järjestelyt. Suurin osa tarkastuspöytäkirjassa esille otetuista opetusasioihin liittyvistä muutostarpeista oli Risen toimivallan ulkopuolella, kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan vastuulla.

Risen mukaan se oli kuitenkin pyrkinyt tukemaan vankilaa oppivelvollisuuskysymyksissä muun muassa säännöllisillä verkostokokouksilla. Huhtikuussa 2025 järjestetyssä neuvottelussa oli OKM:tä tiedotettu erilaisista alaikäisten opetuksessa vaikuttavista haasteista, joihin yksin Risen on mahdoton löytää ratkaisuja ja muuttaa tilannetta. Oppivelvollisten vankien asioita käsitellään [edellä kohdassa 1.3 kerrotussa] vankilaopetuksen työryhmässä. Työryhmän kautta selvityksen alle oli otettu tarkastuspöytäkirjassa mainittu Koski-tietojärjestelmä (pöytäkirjassa Opintopolku) ja sen kautta mahdollistuva vangin koulutustietojen tarkastelu. Risen henkilökunnan mahdollisuutta tarkastella näitä tietoja tulevaisuudessa tullaan selvittämään.

3 SELVITYS

3.1 Kysymyksenasettelut

Pyysin Helsingin ja Vantaan kaupunkia kiinnittämään selvityksissään huomiota erityisesti seuraaviin kysymyksiin:

Miten kaupunki vankilan sijaintikuntana järjesti alaikäisten vankien perusopetuksen ja oppimisen tuen oppijoiden erityiset tarpeet sekä tilanne huomioiden? Miten tarvittavat resurssit vankilaopetuksen järjestämiseen oli turvattu siten, että jokainen oppivelvollinen voi suorittaa oppivelvollisuuttaan?⁵

Muun oppivelvollisuuskoulutuksen järjestäminen vankeusaikana, kaupungin yhteistyö muiden viranomaisten kanssa vankilaopetusta järjestettäessä sekä vankilaan sijoitetun alaikäisen vangin oppivelvollisuuden suorittamisen ohjaus ja valvonta?

Ilmenneet ongelmat tai puutteet alaikäisten vankien opetuksessa ja koulutuksessa tai sen tuessa (mukaan lukien oppivälineet, tilat, turvallisuuskysymykset, monialainen yhteistyö, tiedonsaanti ja oppivelvollisuuslaissa säädetyt ohjaus-, valvonta- ja ilmoitusvelvollisuudet)?

Vantaan (20.11.2024) ja Helsingin (21.11.2024) kaupunkien selvityksissä todetaan pääpiirteissään seuraavaa.

---

⁵ Oikeusasiamiehen tehtävä ei sinänsä ole vaikuttaa viranomaisten voimavaroihin tai niiden kohdentamiseen. Vakiintuneesti on kuitenkin katsottu, että jos voimavarojen riittämättömyys johtaa perusoikeuksien toteutumatta jäämiseen (esimerkiksi siten, että viranomaiselle säädettyjen lakisääteisten velvoitteiden hoitaminen on vaikeutunut tai käynyt jopa mahdottomaksi resurssipuutteen vuoksi), laillisuusvalvonnassakaan ei voida ohittaa resurssointiin liittyviä kysymyksiä.

3.2 Vantaan kaupungin selvitys

Vantaa oli (edellä kerrottujen tarkastusten jälkeen) elokuusta 2024 alkaen palkannut yhden erityisluokanopettajan hoitamaan alaikäisten tutkintavankien perusopetusta kokoaikaisesti. Nuorten osastolla oppilaat saavat pääsääntöisesti opetusta vankilan päiväohjelman mukaisesti kolmesta viiteen tuntia päivässä; tunnit jaetaan tutkintavankien kesken. Vankilassa toimiva opettaja vastaa ensisijaisesti lasten perusopetuksesta, mutta hoitaa myös tarvittaessa alaikäisten aikuisten perusopetuksessa olevien tutkintavankien opetuksen. Opetus suunnitellaan hyvin yksilöllisesti huomioiden oppilaiden haavoittuva asema. Oppilastilannetta seurataan tiiviisti, jotta tarvittavia resursseja voidaan lisätä. Vankilassa oli myös aloittanut Risen alaisuudessa toimiva oppilaanohjaaja vuoden 2025 aikana.

Kaupungin mukaan sillä oli ollut virheellinen käsitys muun ohella siitä, että Keski-Uudenmaan koulutusyhtymä Keuda järjestäisi ammatillisia opintoja oppivelvollisille. Toimia puutteen korjaamiseksi oli aloitettu. Kaupunki oli syksyllä 2024 keskustellut Keudan kanssa siitä, että Keuda järjestäisi jatkossa myös oppivelvollisille tutkintavankeudessa oleville opiskelijoille ammatillista koulutusta. Tarkoituksena on kehittää malli, jossa opiskelija ei menettäisi ammatillisen koulutuksen opiskelupaikkaansa tutkintavankeuden aikana, vaikka toinen koulutuksen järjestäjä (Keuda) järjestäisi opinnot.

Kaupungilla on valmius lukio-opintojen järjestämiseen esimerkiksi sen aikuislukuioiden kautta. Selvityksessä tuodaan myös esille keväästä 2024 alkaen vahvistunut yhteistyö Risen kanssa sekä syksyllä 2024 perustettu vankilaopetuksen verkosto.

Edelleen selvityksen mukaan ilman opiskelupaikkaa olevien toisen asteen koulutuksen ikäisten oppivelvollisten osalta tieto kaupungille tulee Opetushallituksen ylläpitämän oppivelvollisuuden seuranta- ja valvontapalvelun (Valpas) kautta. Vantaalla ei ollut täsmällistä ja tarkkaa tilannekuvaa tutkintavankeudessa olevien toisen asteen koulutusta käyvien opiskelijoiden tilanteesta. Kaupunki piti selvänä, että tutkintoon johtavassa koulutuksessa olevien alaikäisten oppivelvollisten osalta tulee vahvistaa tiedonkulkua tutkintavankilan kanssa.

Ongelmina ja puutteina selvityksessä tuodaan esiin riittävien tietojen saanti oppilaan koulunkäyntihistoriasta niin, että vankilaopetus tukisi perusopetuksen suorittamista; usein oppilaiden perusopetuksen aiemmat opinnot sekä opintosuoritusten kirjaaminen ovat puutteellisia tai hajanaisia. Iso haaste on oppimateriaalien valmistelu huomioiden oppilaiden tarpeet, vankilaympäristön rajoitteet (lähes kaiken opetusmateriaalin tulee olla kirjallista) ja vankien vaihtuvuus. Oppivelvollisuuden suorittamiseen liittyy tiedonkulun ongelmia, eikä kaupungilla ole täyttä varmuutta siitä, saako se tiedon tutkintavankeudessa olevista oppivelvollisista, joille opetusta tulisi järjestää.

Kaupungin mukaan muutamissa tapauksissa nuori oli tutkintavankeusaikana menettänyt yhteishaussa saamansa opiskelupaikan, kun nuorella ei ollut pääsyä puhelimelleen tai tietokoneelle, jonka kautta tieto opiskelupaikan saamisesta olisi saatu. Tutkintavankeudessa olevien ilman opiskelupaikkaa olevien osalta tulisikin varmistaa, odottavatko he tietoa opiskelupaikasta. Tutkintavankeudesta vapautuvalla oppivelvollisella ei toisaalta välttämättä ole opiskelupaikkaa, vaikka hän olisikin tutkintavankeudessa opiskellut esimerkiksi TUVA-koulutuksessa. Opiskelupaikka voidaan järjestää tarvittaessa nopeastikin, joten näissäkin tilanteissa tiedonkulun kehittäminen vankilan ja kaupungin välillä on tärkeää.

3.3 Helsingin kaupungin selvitys

Helsingin vankilassa järjestetään perusopetusta noudattaen sekä lasten että aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelmaa. Pääsääntöisesti 17 ikävuoden täyttymisen jälkeen oppivelvollisuutta suoritetaan aikuisten perusopetuksessa tai muussa oppivelvollisuuslain 4 §:ssä tarkoitetussa koulutuksessa.

Vankilassa toimii yksi kokoaikainen perusopetuksen erityisluokanopettaja. Hän vastaa vankilassa 15–17-vuotiaiden perusopetusikäisten ja lasten perusopetukseen kuuluvien osastojen (alaikäisten tutkintavankiosasto ja alaikäisten vankeusvankiosasto) oppilaiden opetuksesta.

Erityisluokanopettajan opetusvelvollisuus on 22 tuntia; hänen koko tuntimääränsä kohdentuu vankilassa olevien perusopetusikäisten tutkintaja vankeusvankien lasten perusopetukseen. Kaupunki kustantaa opetukseen tarvittavat välineet ja materiaalit. Selvityksessä on kuvattu opetuksen prosesseja, käytännön järjestämistä ja suunnittelua vankilassa myös tarkastushavaintoja (edellä EOAK/4527/2024) vastaavasti.

Kaupunki järjestää oppivelvollisille aikuisten perusopetusta kaupungissa toimivan aikuislukion resursseilla, jos oppivelvollisilla on perusopetuksen suorittaminen vielä kesken. Ruotsinkielisille tämä järjestetään tarpeen mukaan Arbiksen kautta. Yksi kaupungin lukio ja aikuislukio tarjosivat myös lukion aineopintoja ja S2-opintoja.

Selvityksen (marraskuussa 2024) mukaan kasvattaakseen oppivelvollisten opetusmäärän 22 tuntiin viikossa kaupunki palkkaa aikuislukioon laaja-alaisen erityisopettajan, jonka päävastuulla on oppivelvollisten opiskelijoiden TUVA-koulutuksen koordinointi sekä aikuisten perusopetuksen ja lukio-opetuksen järjestäminen. Laaja-alaisen erityisopettajan työajasta 80 % suunnataan vankilassa olevien oppivelvollisten opiskelijoiden opetukseen ja TUVA-opetuksen koordinointiin. TUVA-koulutuksen resurssi oli selvityksen mukaan tarkoitus nostaa 22 tuntiin viikossa vuoden 2025 alusta.

Edelleen selvityksen perustella kaupunki oli tarkastuksen jälkeen syksyllä 2024 neuvotellut TUVA-koulutuksen järjestämisestä sellaisen koulutuksen järjestäjän kanssa, jolla on vankilaopetuksen järjestämislupa; tavoitteena oli järjestää vankilassa olevien oppivelvollisten opiskelijoiden TUVA-opintoväylä sekä malli, jossa yhdellä koulutuksen järjestäjällä on ”osaajapankki”, josta kaupungit voivat ostaa opetusta ja toimivat tällöin koulutuksen järjestäjinä. Se koulutuksen järjestäjä, jolle oppivelvolliset opiskelijat kirjataan opiskelijoiksi, tuottaa myös opiskeluhuollon palvelut vankilaan. Selvityksessä nähtiin mallin etuna myös se, että yhdelle koulutuksen järjestäjälle saadaan riittävä määrä vankilassa olevia opiskelijoita opiskelijamäärän vaihtelun tasaamiseksi.

Selvityksessä kuvataan kaupungin yhteistyötä eri tahojen kanssa: tapaamiset Helsingin vankilan kanssa, järjestelmällinen yhteistyö Risen ja ja TUVA-koulutusta tarjoavien koulutuksen järjestäjien kesken sekä oppivelvollisuuden tuen palveluiden viestinnän selkeyttäminen niin, että esimerkiksi huoltajat sekä vankien kotikunnat ja muut viranomaiset pystyvät lähestymään kaupunkia matalalla kynnyksellä. Kaupunki on myös osa opiskeluvaihtumista tukevaa verkostoa (OVA), joka muun muassa kehittää toimijoiden välistä yhteistyötä valtakunnallisesti.

Helsinki pitää erittäin tärkeänä, että oppivelvollisten vankien opetus saadaan kuntoon asuinkunnan ohjauksen, valvonnan ja seurannan näkökulmasta. Selvityksessä korostetaan kaupungin ryhtyneen ennakoivasti ja järjestelmällisesti toimiin ja olevansa valmis ”tehokkaasti muuttamaan suunnan oikeaksi”, jotta vankilassa olevien oppivelvollisten oikeudet toteutuvat. Toimialalle oli 1.8.2024 alkaen perustettu kokonaan uusi yksikkö toisen asteen oppivelvollisuuden tuen palveluille. Yksikön tarkoituksena on koordinoita ja johtaa oppivelvollisten tuen palveluita, niiden kehittämistä ja oppivelvollisten oikeuksien toteutumista.

Ongelmina tai puutteina selvityksessä tuodaan vielä esiin muun muassa opetukseen osallistumisen edellyttämien tulkitsemis- ja avustajapalveluiden tarjoaminen ja vankilaympäristöstä johtuvat koulu- ja opiskelupäivän pituuteen vaikuttavat rajoitteet. Käytännössä ei ole mahdollista opettaa esimerkiksi lasten perusopetuksessa opiskelevalle tuntijakoasetuksen mukaisia opetustunteja viikossa. Taide- ja taitoaineiden opettaminen vankilaympäristössä on vaikeaa, eikä opetussuunnitelman mukaisia valinnaisia opintoja ole mahdollista järjestää täysimittaisesti. Lukio-opintoja suorittavalle ei ole mahdollista tarjota kursseja niin, että lukio-opintojen suorittaminen olisi välttämättä mahdollista kolmessa lukuvuodessa. Kaikkien toisen asteen opiskelijoiden osalta haastaa se, että koulutusaste jakautuu moneen koulutukseen: kullekin koulutusosalalle on vähäinen määrä opiskelijoita, eikä vankilaympäristössä ole mahdollista toteuttaa kaikkia koulutusaloja. Vantaan tavoin myös Helsinki nosti esiin vaikeudet vangin aiemman koulunkäyntihistorian välittymisestä; usein on epäselvää, mitä opintoja vanki oli jo suorittanut.

Kaupungilta 25.2.2025 saatujen lisätietojen mukaan kaupunki oli palkannut erityisopettajan oppivelvollisten opetukseen ja opetuksen järjestämisen koordinointiin. Käytännössä erityisopettaja toimii ”linkkinä” vankilan, asuinkunnan ja koulutuksen järjestäjien välillä. Tavoitteena on varmistaa oppivelvollisuuden suorittamisen mahdollisimman sujuva jatkuminen tarkoituksenmukaisessa koulutusmuodossa, opintojen eteneminen vankilassa ja niiden jatkuminen vankeuden päätyttyä. Kaupunki toimitti käyttööni myös kuvauksen vankilassa olevan oppivelvollisen opetuksen ohjausprosessista.

3.4 Opetus- ja kulttuuriministeriöstä hankitut lisätiedot

Opetus- ja kulttuuriministeriöstä (30.9.2024) saatujen täsmentävien lisätietojen mukaan 1.1.2018 alkaen on myönnetty 15 vankilaopetuksen tehtävää sitä hakeneille ammatillisten tutkintojen koulutuksen järjestäjille. Luvassa myönnettyjen tehtävien omaavien järjestäjien verkostolla oli katsottu voitavan vastata kaikkien vankiloiden ammatillisen koulutuksen tarpeeseen, vaikka muutkin ammatillisen koulutuksen järjestäjät voivat järjestää vankilassa koulutusta. Järjestäjillä, joilla tehtävä on mainittu luvassa, on mahdollisuus saada lisärahoitusta koulutuksen järjestämisestä aiheutuvien lisäkulojen kattamiseen.

Tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta vankilassa voivat järjestää kaikki ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestämisluvan toimijat, joilla on tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen lupa. Toiminta ei edellytä ammatillisen tutkintojen ja koulutuksen järjestämisluvassa tai TUVA-luvassa mainittua tehtävää vankilaopetuksesta. Lukiokoulutuksen osalta erityistä järjestämistehtävää ei ole annettu. OKM:n saamien tietojen mukaan Vantaan kaupunki oli vastannut oppivelvollisten osalta TUVA-koulutuksesta myös vankilassa.

4 RATKAISU

Asian arvioinnissa keskeiset oikeusohjeet ilmenevät edellä sanotusta päätöksestäni EOAK/4947/2022⁶.

Korostan edelleen, että jokaisen oikeus maksuttomaan perusopetukseen ja yhdenvertaiseen kohteluun on turvattu perustuslaissa. Oppivelvollisuuslaki turvaa yhtäläisesti myös alaikäisten vankien oikeutta maksuttomaan koulutukseen. Vankeus ei ole itsessään peruste rajoittaa näitä oikeuksia.

⁶ <https://www.oikeusasiames.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4947/2022>. Lisäksi totean, että esi- ja perusopetuksen (1090/2024) sekä lukiokoulutuksen (801/2024) oppimisen tuen uudistetut säännökset ovat astuneet voimaan 1.8.2025. Ammatillista koulutusta koskevat muutokset (1078/2024) tulevat voimaan 1.8.2026. Ks. myös 5.6.2024 päivitetty OPH:n verkkosivu <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/vankilaopetus>.

Vuonna 2024 Suomen vankiloissa oli alaikäisiä vankeja yhteensä noin 80⁷. Kyse on nuorista, joiden myöhemmänkin elämänpolun kannalta vankilaopetuksella voi olla erittäin suuri merkitys. YK:n Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus velvoittaa hallintoviranomaisia ottamaan ensisijaisesti huomioon lapsen edun toimissa, jotka koskevat lapsia. Lapsen edusta säädetään nimenomaisesti myös koulutuksen lainsäädännössä. Opetusta ja koulutusta koskevilla säädöksillä ja määräyksillä turvataan myös vankilaopetuksen keskeisiä lähtökohtia.

Oppivelvollisuuslain ja sen esitöiden valossa vankeus saattaisi olla joissakin tapauksissa muu painava syy keskeyttää oppivelvollisuuden suorittaminen määrääjäksi. Vahvoina lähtökohtina ovat kuitenkin jokaisen oppivelvollisen oikeus opetukseen ja opiskeluun ja se, ettei vankeusaika katkaisisi oppivelvollisuuden suorittamista. Eduskunnan perustuslakivaliokunta (PeVL 43/2020 vp) on huomauttanut, että myöskään silloin, kun keskeyttämisen perusteena on oppivelvollisuuden suorittamisen estävään elämäntilanteeseen liittyvä painava syy, ei lapsen oikeuksien näkökulmasta ensisijaisena vaihtoehtona voi tällöinkään olla oppivelvollisuuden keskeyttäminen.

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on painotettu, että myös sääntelyn soveltamisessa lapsen etua tulee harkita yksittäisen lapsen näkökulmasta tapaus- ja tilannekohtaisesti (PeVL 18/2020 vp, ks. myös PeVM 14/2020 vp, s. 2, PeVM 6/2020 vp, s. 3, PeVL 18/2018 vp, s. 3 ja PeVL 17/2018 vp, s. 3). Perustuslakivaliokunta on myös korostanut perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännöksen ja lasten oikeuksien yleissopimuksen sekä vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen mukaista tarvetta huolehtia varsinkin oppivelvollisuuttaan suorittavien lasten ja nuorten tosiasiallisesta yhdenvertaisuudesta (PeVM 14/2020 vp).

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa on toistuvasti todettu, että yhdenvertaisuuden periaate ja syrjinnän kieltä ohjaavat ja rajoittavat opetuksen järjestäjän harkintavaltaa opetuksen käytännön järjestelyistä päätettäessä. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Julkisen vallan vastuulla on lasten oikeuksien toteutumiselle välttämättömien edellytysten luominen ja turvaaminen. Pidän olennaisena, että tarvittavat voimavarat vankilaopetuksen järjestämiseen on turvattu siten, että jokainen oppivelvollinen voi suorittaa oppivelvollisuuttaan ja alaikäisten vankien sivistykselliset oikeudet turvataan.

⁷ <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2025/vankilaopetuksella-on-suuri-merkitys-seka-nuorelle-etta-yhteiskunnalle.html>

Pidän myönteisenä ja oikeasuuntaisena niitä edellä kuvattuja useita toimenpiteitä, joihin viranomaiset ovat ryhtyneet aiemman päätökseni (EOAK/4947/2022) sekä Helsingin ja Vantaan vankiloissa tehtyjen tarkastusten jälkeen turvataksaan alaikäisten vankien mahdollisuuksia oppivelvollisuuden suorittamiseen. Erityisesti panin merkille opetus- ja kulttuuriministeriön ja oikeusministeriön kuluvalle vuodelle asettaman yhteistyöryhmän, jonka tehtävänä on vankilaopetuksena järjestettävän perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen kehittäminen.

Totean kuitenkin, että saadun selvityksenkin perusteella (ja kohdasta 3 ilmenevästi) opetuksen ja koulutuksen järjestämisessä vankilassa on edelleen monia ongelmia; erityisesti voimavaroihin, eri toimijoiden yhteistyöhön, oppijoita koskevaan tiedonsiirtoon ja tietojärjestelmiin liittyen.

5 JOHTOPÄÄTÖS

Asia ei ainakaan tässä vaiheessa edellytä jatkotoimenpiteitäni.

Saatan kuitenkin edellä esiin tuodut laillisuusvalvontahavainnot ja näkökohdat vankilaopetusta kehittävän työryhmän tietoon sen työssä tarvittavalla tavalla huomioon otettavaksi. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä ratkaisusta opetus- ja kulttuuriministeriölle. Pyydän ministeriötä toimittamaan käyttööni työryhmän johtopäätös- tai muut vastaavat tuotosasiakirjat niiden valmistuttua.

Saatan edellä esitetyt laillisuusvalvontahavainnot ja yleiset näkökohdat myös asiassa selvityksensä antaneiden Vantaan kaupungin kasvatuksen ja oppimisen toimialan sekä Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietoon lähettämälle niille jäljennökset tästä ratkaisusta.